

Stop met opdringen witte cultuur

Cultuurpubliek is nog altijd wit, stads, en vijftigplus. Tijd voor verandering, schrijven *Clayde Menso* en *Melle Daamen*.

2/3

ILLUSTRATIE INGRID VAN HALTEREN

4

Toekomst

Opinie uit 2076: schaamte als gedragsstoornis

7

Ombudsman

De 'racistische' tweets van Donald Trump

O

opinie&debat

12/13

Klimaat

Apocalyptische verhalen zijn verlammend

W

wetenschap

COLUMN
Rosanne Hertzberger

Lichtpunt: recessie is goed voor klimaat

De wereld staat in brand en er zit een stel maniakale populisten aan het roer. Siberië brandt. Alaska brandt. In de Amazonegebied gaan per minuut vier voetbalvelden in rook op. Maar eerlijk gezegd zijn dat soort cijfers niet eens wat me bij dit soort branden zo beangstigend. Het zijn de mensen die verantwoordelijk zijn voor het blussen ervan: Trump, Poetin en 'kapitein Kettingzaag' Bolsonaro hebben nu de eindverantwoordelijkheid voor bijna een kwart van het landoppervlak op deze planeet. Die laatste, Bolsonaro, legt illegale houtkappers geen strobreed in de weg en de belangrijkste actie die hij ondernam tegen de brand in zijn land deze week was het ontslag van het hoofd van de Braziliaanse instantie die de data erover aanleverde.

Zie daar wat klimaatverandering zo eng maakt. Klimaatverandering is maar ten dele de hitte records, de ijsvrije poolkappen. Ze gaat hand in hand met een groeiend onvermogen om samen te werken. Just nu we de vernadelijde globalisering echt nodig hebben, zien we Brexit, handelsoorlog, opbreken van internationale samenwerking. Ieder voor zich.

De nieuwe wereldleiders regeren als vastgoedmagnaten. Ze kijken alleen naar hun eigen perceeltje, hun eigen gebouwtje, en hooguit bij de buren om te kijken of hun land te koop is. Groenland zou hooguit een grote vastgoedtransactie zijn, stelde Trump deze week. Toen Denemarken liet weten het een absurde suggestie te vinden, besloot Trump een gepland bezoek uit te stellen. "Zo praat je niet tegen Amerika", zei hij, alsof hij een kleuter in de hoek zette.

Denemarken is in vele opzichten onze Europese tweelingbroer (de meeste Amerikanen kunnen ons niet uit elkaar houden). Hun reactie had er een van Nederland kunnen zijn. Alleen burgers en oud-politici durfden uit te halen. De Deense regering ging gewoon zo snel mogelijk aan het werk om de goede relatie veilig te stellen. Premier Frederiksen benadrukte dat het allemaal niets betekende voor veiligheid of handel. Niemand durfde te zeggen wat iedereen dolgraag wil zeggen: "Trump hoeft helemaal nooit meer te komen. Zo praat je niet tegen ons land."

We kijken er niet meer van op. Het went. De leider van het rijkste en machtigste land ter wereld met het grootste wapenarsenaal is een maniak: gek en gevaarlijk. Dat is geen nieuws meer. De kiezers waarderen zijn amusementswaarde en over anderhalf jaar wordt hij waarschijnlijk gewoon weer herkozen.

Maar de economie? Die begint te haperen. Dankzij gulle giften van Trump aan steenrijke Amerikanen is de nationale schuld gegroeid tot 22 biljoen dollar. 22 met twaalf nullen. En ik heb altijd geleerd dat dat niet voldoende vertrouwen zal zijn, in het land, in de dollar, in zijn leiders die voor rede vatbaar zijn en zich laten overtuigen door cijfers en advies van slimme mensen. Maar hoe ziet die 22 biljoen eruit met een grillige maniak als Trump aan het roer? Nee, het is niet waarschijnlijk dat Amerika in de nabije toekomst zijn rente niet kan betalen. Maar het beeld van Amerika als betrouwbaar land, als centrum van de wereld-economie, waar je zonder zorgen geld aan kan lenen, is aan het kantelen.

Minder sojabonen die van Amerika naar China varen.
Minder Amazon-koopjes van China naar Amerika

De ironie is dat Trump, juist door die handelsoorlog met China en de daardoor vertraagde economie, juist bijzonder effectieve klimaatpolitiek bedrijft. Vergeet niet dat je CO₂-uitstoot op verschillende manieren kan reduceren. Het kan op de 'Tesla-maniër'. Gekrachten in een prachtige auto. Comfortabele high-speedtreinen. Windmolens. Zalige vleesvervangers. Hippie zonnepanelen.

Maar uitstoot verminderen kan ook met een stevige recessie. De aardappelleters-maniër. Minder sojabonen die van Amerika naar China varen. Minder Amazon-koopjes die van China naar Amerika varen. Minder stroom, minder brandstof, minder afval, minder vervuiling. En op korte termijn is een recessie zelfs effectiever dan groene groei (op lange termijn is dat discutabel). De enige keer dat de broeikasgasuitstoot de afgelopen dertig jaar echt significant hard daalde was vlak na de recessie in 2008.

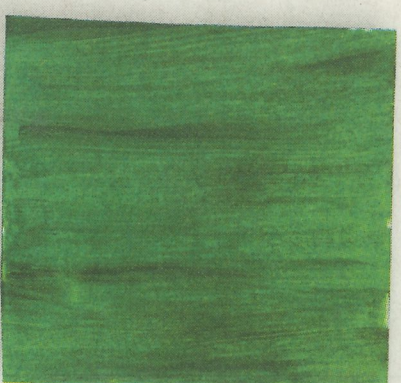
Klimaatverandering bevechten kan goedschiks en kwaadschiks. Het is het enige voordeel van de zelf-zuchtige despoten en de wereldwijde terugkeer richting de Middelleeuwen. Ze stoten lekker weinig CO₂ uit.

Rosanne Hertzberger is microbioloog.

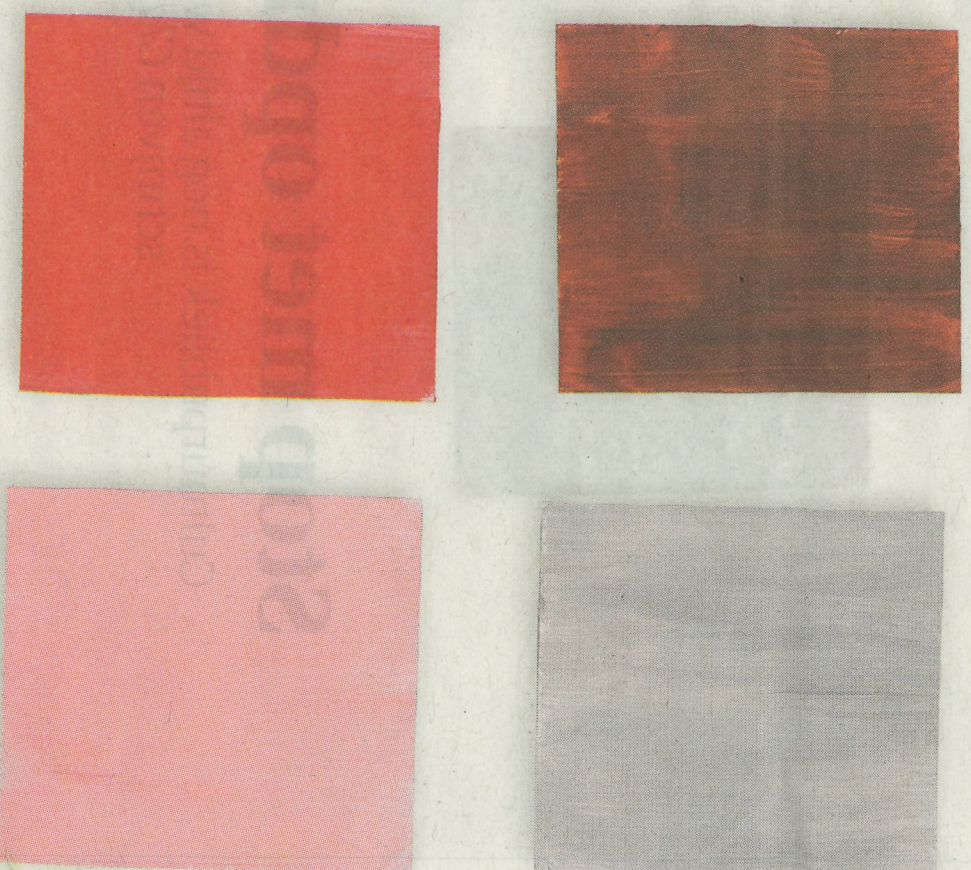
Clayde Menso is directeur Amerpodia (Felix Meritis, Rode Hoed, Nieuwe Liefde en Compagnietheater) en voormalig directeur van het Amsterdams Fonds voor de Kunst.

Melle Daamen was directeur van diverse kunstinstellingen en Kroonlid van de Raad voor Cultuur.

Illustratie

Ingrid van Halteren

**Maak plaats,
witte
bestuurders**

OPINIE
Cultuur

‘Diversity’, ‘participatie’ en ‘inclusiviteit’ zijn termen die niet meer weg te denken zijn uit het Nederlands kunst- en cultuurbeleid. Waarom domineren deze thema’s on-

veranderd na twintig jaar de politieke agenda? En wordt het niet eens tijd voor een radicaal andere aanpak?

Culturele instellingen moeten hun best doen om jongeren en Nederlanders met een migratieachtergrond naar de theaters, concertzalen en musea te trekken, want die zijn onder het huidige publiek ondervertegenwoordigd. Zo schrijft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Ingrid van Engelshoven (D66), in haar vorige maand gepubliceerde nota ‘Cultuur voor Iedereen’: „Het is belangrijk dat het gehele culturele veld een afspiegeling vormt van de samenleving van nu. Cultuur is van en voor iedereen, ongeacht woonplaats, culturele achtergrond of opleiding”. In Amsterdam gaat de wethouder Kunst en cultuur, Tonria Meliani (GroenLinks), in een recente nota nog iets verder. Er moet meer ruimte komen voor de verhalen die onderdeel zijn van de Amsterdamse identiteit en die nu niet of te weinig verteld worden. En: „Daar hoort ook bij dat culturele instellingen van binnenuit representatiever worden. Eén persoon met een migratieachtergrond in een raad van toezicht is niet genoeg”.

Het diversiteitsbeleid van de afgelopen twintig jaar gaat uit van de gedachte dat mensen gelijke kansen op deelname aan cultuur moeten hebben. Subsidiegeïnd moet evenredig worden verdeeld over de verschillende bevolkingsgroepen. Daarnaast is er sprake van een soort verheffingsideaal: als jongeren en mensen met een migratieachtergrond maar in contact komen met westerse kunst en cultuur, dan ontstaat er als vanzelf een betere wereld.

Het probleem is: dit beleid moet als volstrekt mislukt worden beschouwd. Ondanks ruim twintig jaar aan overheidsmaatregelen, acties, plannen, bemiddelaars en een aantal door de kunstsector zelf opgestelde codes, is er op dit onderwerp nauwelijks vooruitgang geboekt. Het resultaat? Een overwegend wit en verrijzend publiek, incidenteel aangevuld met een selectief groepje welwillenden van kleur. Zo is het in ieder geval in de gesubsidieerde plekken voor de traditionele kunsten: in de schouwburgen, in de concertzalen, in de musea.

Hoe komt dit? In de eerste plaats kiest de cultuursector voor het vergroten van de culturele diversiteit vaak voor een projectmatige aanpak. Het is dus geen vanzelfsprekend onderdeel van doorlopend beleid. Daardoor lukt het alleen incidenteel om een gemengd publiek in de zaal of het museum te krijgen, bij specifieke voorstellingen. Het aandeel bezoekers met een migratieachtergrond komt in de Amsterdamse en Rotterdamse schouwburgen en musea over het algemeen niet boven de vijf procent uit (en vaak veel minder), terwijl de bevolking in die steden voor pakweg de helft een migratieachtergrond heeft. Nu is het zo dat cultuurparticipatie zeer afhankelijk is van opleiding. Hoe hoger je opleiding, hoe meer je voorstellingen of musea bezoekt. Maar ook als je daarvoor coördineert, blijft de participatie van mensen met een niet-westerse achtergrond uitermate gering.

Niet alleen qua publiek, maar ook qua organisatie blijven gesubsidieerde theaters, concertzalen en musea overwegend witte bolwerken. Het ministerie van Cul-

tuur publiceerde onlangs een onderzoek waaruit blijkt dat personeel en bestuur voor slechts acht procent bestaan uit mensen met een migratieachtergrond. Vooral de directies blijven wit. De aangevoerde excuses die we bij eerdere emancipatieprocessen hebben gehoord, worden ook hier weer uit de kast gehaald: ze zijn er niet, ze willen of kunnen niet en we hebben meer tijd, geld en best practices nodig. De kunstwereld doet zo steeds meer denken aan het orkest van de Titanic: het schip zinkt, maar de band speelt verder.

Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Bij bijvoorbeeld Theater Zuidplein in Rotterdam en Bijlmerpark en de Meervaart in Amsterdam zetten ze zich, inhoudelijke onderbouw en met gevoel voor urgentie, in op diversiteit in de programmering, het publiek én de organisatie. Interessante culturele initiatieven die zich richten op het vertellen van nieuwe verhalen voor een ander publiek zijn er gelukkig ook. Denk aan makers zoals Adelheid Roosen en die van Likeminds, Rose Stories, Dox, Cinemasia, het HippoHuis, Bird en The Notorious IBE die flink aan de weg timmeren. Maar dat is bij lange na niet genoeg om als kunstsector structureel het verschil te kunnen maken.

Bijna alle pogingen tot een cultuurbeleid dat

Het is niet te rechtvaardigen dat grootste deel naar één van de zullen gaat, die van wit, stad en vijftig-plus

erop gericht is om mensen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond binnen de muren van de culturele instellingen te krijgen, en op dat vlak knelt het het meeste, zijn op niets uitgelopen. Dat roept op zijn minst de vraag op of we het niet helemaal anders moeten aanpakken. Misschien moeten we radicaler ruimte creëren. Voor nieuwe makers, nieuw publiek, nieuwe makers, nieuwe bestuurders. Het huidige beleid is erop gericht om hen bij onze instellingen en onze kunst te betrekken. Om jongeren of mensen met een migratie-achtergrond ‘die de weg naar theater of museum nog niet uit zichzelf gevonden hebben’ een handje te helpen’. Heel paternalistisch, en eenrichtingsverkeer.

Als we een kunst- en cultuurbeleid willen dat zich werkelijk richt op de wensen en cultuur van (jonge) Nederlanders met een migratieachtergrond, dan zouden we hun wensen en cultuur centraal moeten stellen en eens moeten beginnen naar hen te luisteren en hen serieus te nemen. Dat klinkt logisch, maar is allerminst de praktijk. We kunnen niet zomaar aannemen dat mensen van bijvoorbeeld Marokkaanse komaf Rembrandt en Vondel ook als ‘huur’ kunstenaars zien. Maar evenmin dat ze alleen in rai-muziek geïnteresseerd zouden zijn. Uit een actueel rapport van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur blijkt bijvoorbeeld dat jongeren veelomvattender naar kunst en cultuur kij-

ken dan de generaties ervoor gewend zijn. Cultuur en kunst is ook hoe je kleedt, je haar doet, dat is voetbalcultuur, gamen, naar de bioscoop gaan en wat je op straat doet. Cultuurbeleid voor deze verschillende groepen moet dus veel meer uitgaan van hun behoeftes en referentiekaders. In die zin volstaat een ‘beefje anders programmeren’ of ‘de canon een beetje aanpassen’ niet.

In zekere zin is Nederland de afgelopen jaren in razend tempo gaan ‘herzullen’. De aard en samenstelling van deze nieuwe zullen zijn geheel anders dan die uit de vorige eeuw, maar net als toen betekent verzuijing een verdeling van de samenleving op levensbeschouwelijke of sociaal-economische basis, waarbij de maatschappelijke groepen in zekere mate van elkaar zijn afgeschermd. Kenmerkend voor verzuijing zijn eigen omroepen, kranten, televisieseries, kunst, scholen en politieke partijen. Het onderscheid tussen de zullen ligt nu veel eerder in de dimensies jong en oud, grootstedelijk en landelijk, wit en zwart.

Verzuijing heeft een negatieve klank, omdat mensen langs elkaar heen leven, maar de zullen waren ook emancipatiemachines voor achtergestelde bevolkingsgroepen. Het rechtvaardige eraan was dat het uitging van zelfbeschikingsrecht voor de eigen groep, waaronder de mogelijkheid per zuil een eigen museum of theater op te richten.

Verzuijing is ook aan de orde bij de verdeling van de Nederlandse cultuursubsidies. En het valt op de lange duur niet te rechtvaardigen dat die voor het grootste deel naar één van de zullen gaan, die van wit, grote stad en 50-plus, en dat andere zullen zich niet herkennen in de kunst en cultuur van en voor deze ene groep. De kloof tussen de groepen wordt steeds groter. Waar we voorheen dachten dat met toemende leeftijd ook de deelname aan kunst en cultuur zou toenemen, blijkt dat nu veel minder vanzelfsprekend. De nieuwe generaties houden er andere voorkeuren op na en zorgen op latere leeftijd niet vanzelfsprekend voor nieuwe aanwas. Dit heeft het SCP ten aanzien van de concertzalen al in meerdere onderzoeken opgemerkt.

Laten we ophouden met elkaar wijs maken dat het vanzelf wel goed komt of dat de laatste jaren flinke stappen zijn gezet. De cijfers wijzen anders uit. Het Nederlandse cultuurbeleid moet veranderen. De recente cultuurnota ‘Vergangspunten Cultuurbeleid 2021-2024’ gaat nog lang niet ver genoeg. Niet langer moet het doel zijn om één cultuur in het keurslijf van de andere te integreren. Door de overheid gesubsidieerde cultuur zou niet exclusief moeten zijn. Te meer daar de aangehaalde voorbeelden aantonen dat er ook bij nieuwe generaties behoefte is aan plekken die de verbodding prikkelen, die confronteren, verwondering stimuleren, bevragen, etcetera. Beleidsmakers en een groot deel van de culturele instellingen geven aan de gesubsidieerde cultuur inclusiever te willen maken. Tegelijkertijd verandert er al jaren nauwelijks iets aan de status quo.

We moeten dus juist culturele verschillen en andere referentiekaders en andere kwaliteiten de ruimte bieden. Verhalen vertellen die nu niet of te weinig verteld worden. Dat lukt culturele instellingen alleen door intrinsiek te veranderen. Is daar extra subsidie voor nodig? Nee, daar is een andere mentaliteit en het delen van macht en middelen voor nodig. De huidige generatie leiders moet plaatsmaken voor een nieuwe, meer diverse generatie. Dat kost geen geld, maar het opgeven van hegemonie.

Het diversiteitsbeleid in de cultuursector is faliekant mislukt, schrijven **Clayde Menso** en **Melle Daamen**. Bestuurders moeten plaats maken, andere culturen de ruimte krijgen.

